

BANDOLERS I CERCABREGUES (S. XVII)

Als segles XVI i XVII, el bandidatge fou, a Catalunya, una veritable xacra social. Producte de revoltes i bandositats, va estendre's per tot el Principat, rodejant amb els seus filaments de teranyina tots els pobles i viles. L'escabrosa configuració de la geografia catalana era propícia al cop per sorpresa, a la vegada que proporcionava als malfactors una segura retirada vers els cataus i amagatalls dels boscs i les muntanyes. Tota una extensa bibliografia ha estat escrita per a estudiar-lo¹ i no pretendrem pas ara fer una relació de les causes i circumstàncies que el motivaren; sols voldríem donar a conèixer alguns fets que tingueren lloc a muntanya, al ducat de Cardona, i molt singularment a Sant Llorenç de Morunys i els seus Castells, gràcies a les dades inèdites que ens ha proporcionat la lectura del «Llibre de la Cort» de la vila², el qual, en un espai de prop de dos segles, reflecteix una visió prou entenedora de la situació local.

Tot i haver revisat els llibres des de 1501, no hem trobat cap referència anterior a 1614, que pogués subministrar-nos algun indici de la presència de lladres de camí ral per la comarca, tot i que a la resta del Principat fou, potser, l'època més virulenta. D'haver-n'hi corregut algun, sembla que el llibre de la Cort ducal hauria enregistrat la seva presència. Si bé el primer indici, encara que no relacionat directament amb el bandidatge, podríem considerar-lo com una conseqüència natural de la vida vilatana, el sol fet que el Batlle prengui unes previsions sobre una determinada eventualitat, demostra ja un cert perill d'ocurrència, la qual podria, possiblement, haver tingut

¹ J. SERRA I VILARÓ, sobre arxius similars, ens donà dades de segles anteriors sobre el mateix tema i la mateixa comarca. V. especialment el vol. II (B. 1947) de *Baronies de Pinós i Mataplana*, 216-231 i passim. Cf. Altre treball de Mn. Serra Vilaró sobre aquest tema: *Persecució dels bandolers de Catalunya l'any 1616. (Relació manuscrita d'un dels perseguïdors)*, a «Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura» (Barcelona), IV (1931).

² *Llibre de la Cort de la vila de Sant Llorenç de Morunys*. Arxiu de Sant Roc. Sant Llorenç de M. Diversos volums.

rebrotos amb anterioritat. L'any 1614 i dia 9 de febrer, és feta pública crida, pels carrers de la vila i llocs acostumats, concebuda amb els següents termes: *...que ninguna persona gosàs portar armes, ço és, daga ni ganivet i qualsevol altres armes, de dia ni de nits, durant los tres dies de carnestoltes, en pena de tres lliures.* La pena imposada era prou onerosa per deduir-ne la importància que hom donava al fet. La bullícia i la gatzara del Carnestoltes a l'empara de la disfressa, eren massa propícies a suscitar baralles entre bàndols rivals i enfrontar-los en una escomesa sagnant. Crec que no errarem de gaire, si intuïm en aquesta crida la primera guspira documentada, a la vila, de bandositats entre nyerros i cadells, en les quals anaven entremesclats no pas pocs bandolers d'ofici. No passaran gaires anys, el 20 de juliol 1620, que el governador del ducat, Martí Valterra, per ordre d'Enric Ramon Folc de Cardona —entre altres títols, duc de Cardona, conestable d'Aragó i alcaide i capità dels Donzells del Rei— ordena fer crides a tot el ducat per tal de reprimir els abusos en els guiatges i les comissions, d'on, demés d'altres prohibicions referents a caça i pesca, blasfèmies, amistançades, joc, etc., en destacarem les quatre que més poden interessar-nos. Diuen així: *...ninguna persona que gose ni presumisca recaptar ni acollir, donar favor ni avisar a bandolers, lladres i altres persones founeroses, ni anar aquadrillats o agabellats, sots pena de cinquanta lliures, ultra les penes predites i ordres reials, pragmàtiques i constitucions generals...; tirar amb escopeta o ballesta a altri, sots pena de mort (...) encara que amb lo tir no mate, nafre ni feresque...; Tirar d'espasa o daga, públic o amagadament, contra d'altri, sots pena de cinc lliures o clavar la mà al costel, o altra major o menor. I encara una última: Dit senyor governador bandera i foraque de tot lo ducat de Cardona, tots los vagamundos, bolitres i bribons bomians, que en nom, veu i apellido de bomians van divagant i tots aquells provarà haver estat en dit ducat, per qualsevol dels pobles (...) sens treballar, sots pena de cinc anys de galera.* La importància de les penes —mort, galeres i cinquanta lliures—, són prou alligoadores quant a l'interès que tenien les autoritats per reprimir el bandidatge i la gent vagabunda, plaga, aquesta última, denunciada ja per altres corporacions³ i motivada, segons sembla, en bona part, pel restabliment, gràcies a la immigració francesa, de les pèrdues de població; restabliment que suscità, arribada la saturació, una crisi de

³ Singularment la ciutat de Cervera, text citat per J. J. ELLIOTT en *La revolta catalana*, pàg. 58.

treball que llançà molts d'homes a la inactivitat, els quals no podien fer altra cosa que vagarejar. Les conseqüències no foren altres que robatoris al camí ral i a les masies isolades, i, alhora, el pas de molts d'ells a quadrilles de bandolers, en les quals sabem que militaven alguns immigrants francesos, ja que és ben sabut que del vagarejar al lladronicí i del lladronicí al bandidatge, no és possible establir-ne la ratlla fronterera.

La carn i també la butxaca dels vassalls, devien sentir-se prou lacerades pel flagell de les malifetes d'aquells homes malcontents i marginats. Un clamoreig unànime ressona fins els murs del castell de Cardona i el governador es disposa a posar-hi remei. Al segle XVI, bona part de la noblesa catalana s'havia traslladat a Castella i assimilat, a causa d'entroncaments familiars, amb l'aristocràcia castellana. Els Cardona no foren pas una excepció. S'escau, però, que l'any 1620, el duc resideix de nou al Principat i no ens sorprendria pas gens ni mica que la susdita crida de 1620 hagués estat inspirada pel mateix duc, després del virregnat d'Albuquerque, finit el 1619, durant el qual hom procedí, amb tota la duresa, a la percaça del malfactor i diuen que arribà a restaurar l'ordre; però, pel que podem deduir-ne, l'amenaça continuava latent, si més no, a muntanya. Així ho demostra la nova crida donada a publicitat a Sant Llorenç el 6 de juny de l'any sobredit, de part del governador; crida que comença amb aquestes significatives paraules: *que atès i considerant los grans delictes, crims, morts i homicidis que de cada dia se cometen en lo present ducat (...) lo qual toca a la bona direcció de la justícia, extirpació dels delictes i tranquil·litat de tots i habitants del present Ducat (...) mana que en vista de la present, sian renovats com el present (...) tots qualsevol edictes (...) fetes en fins lo dia de l'any per qualsevol predecessoris llurs, com també de les reials manades, publicats per los lloctinents i capitans generals del present principat, senyaladorament per lo Duc (...) en lo any 1616*⁴. El 15 de desembre de 1621 i el 12 maig 1622, la Cort de la vila torna a renovar la crida de 1620, redactades ambdues en termes molt semblants i amb la sola diferència que, la primera, la disposa el governador Joan Malla i la segona, un altre governador, Isidor d'Àguilar. Les males collites i l'escassetesa d'aliments començaren a agreujar, encara més, la situació. Per l'agost de dit any 1622, de nou escomet el governador *contra els que compren i agabellen blats, ordís i civades en gran perjudici del bé públic* i ordena que ningú

⁴ La disposició de l'any 1616, no l'hem localitzada.

no pugui comprar ni agabellar els citats cereals i altres grans, dins el ducat de Cardona, que no tinga botiga oberta, dels dits grans, en la present vila de Cardona, ciutat de Solsona i vila de St. Llorens de Morunys, sota pena de 25 lliures, això és, a les capitals de les tres batllies del ducat. És obvi aclarir que el malestar, com veiem degut a causes diverses, fos la causa de pendències i robatoris, fins i tot entre pagesos. Les primeres presentaven l'avinentesa de dirimir antics des-acords entre bàndols o greuges particulars, i els segons una oportunitat de portar a cap una venjança, apropiant-se de béns d'altri, o simplement de satisfer un mal instint. El 3 de juny de 1625, el batlle de Guixers, Pere Joan Riu, àlia Guixerons, denúncia que el dia de la Trinitat, per tant en diumenge, dia que els pagesos es reunien a l'església més propera (Sant Martí de Guixers) per assistir a missa i més tard feien cap a la taverna, es mogué una batussa en la qual quatre pagesos li encararen els pedrenyals i li cridaren: *...que ixquere a la campanya, que ara era hora*. Aquestes baralles, gairebé sempre protagonitzades per gent del camp, són relativament freqüents, sempre que no pretenguem donar a aquest mot un significat massa estricte. La sang, però, no arribarà mai al riu, almenys als Castells de Sant Llorenç, encara que surtin a relluir xispes i pedrenyals, dels quals tots els pagesos anaven ben proveïts. Una relació que aconsegueix Josep Ribera de Sant Climent de Castelltort, ens pinta amb colors ben vius una d'aqueixes baralles, situant-nos dintre l'ambient de l'època, on les treves juguen encara un paper considerable. La llargària de la declaració no ens permet, en aquest treball, de transcriure-la mot a mot, però no podem pas passar sense fer-ne un extracte.

Els germans Josep i Jaume Ribera, que, com hem dit suara, eren de Castelltort, s'encaminen el diumenge dia 20 d'agost de 1645, vers la plaça de Sant Esteve de Sisquer, en la qual plaça hi havia una taverna anomenada «El Rebot». La taverna era tancada. Sorpresos davant aquest fet irregular, truquen a la porta i per una de *falsa* surten les dones de la casa, a les quals increpen amb grans crits tot dient que la taverna era de tothom, i que no s'hi valia tenir-la tancada en aquelles hores. Les dones, no sabem per què, contesten que no els convenia tenir-la oberta encara, i que prest l'obririen. Els dos germans, no del tot persuadits, se'n van a seure en unes pedres que hi havia davant les dues portes de la taverna, on troben en Francesc Cases, menor, de Sant Martí de Guixers, amb qui no els devia unir gaire el sentiment de l'amistat, i, per causes que no declara, se'n van de paraules i encaren les armes, *ço és xispes*. De les paraules passen als

fets. En Jaume desafia en Cases, tot dient-li: *Ix del forat, si et vols batre amb mi*. Contesta en Cases: *Ix tu*, i aquest *ix tu* va passant de boca en boca, igual que reflectit pel tornaveu d'un eco. Veient que la cosa s'embolica, en Josep surt a defensar el seu germà petit i tira també de les armes. Els qui eren a la plaça presenciant la brega, maldaven per descompartir-los i a la fi ho aconsegueixen. Els dos germans entren a l'església a resar i a serenar l'esperit. Passada una bella estona i creguts que en Cases ja serà fora, retornen al «Rebost». Fatalitat! El Cases hi és encara i, en veure'ls, ...*acala la pedra en un pedrenyal que portava a la sarpa, i portava una xispa llarga a les mans. Aleshores, jo diguí a mon germà Jaumetet, com per bé que així (...) algun que acota la pedra al pedrenyal jo no sé per qui s'és, i jo tinc amb ell treves fermades, no puc fer res perquè sóc molt servidor de la justícia, i així nos sentàrem aquí los tres i lo Miquel Cases del Jou i així no ens diguérem cosa més, açò és lo que denuncio a V. M., per lo jurament tinc prestat*. En aquell temps són freqüents, encara, les treves establertes entre famílies o particulars, fermades davant la Cúria de la vila, i, en cas d'incompliment, responien amb la totalitat o part dels seus béns, o bé amb una quantitat prefixada.

Tret d'alguns robatoris de menor quantia, destacariem les amenaces, a vegades fetes per gent desconeguda, la qual, però, devia prou tenir alguna relació amb gent de la comarca, puix amenacen sobre uns fets concrets que d'altra manera no en serien pas sabedors. Un pagès de La Corriu, en Joan Riu, es trobava tranquil·lament dormint una nit del mes de juny de 1628, quan, a mitja nit, truquen a la porta dos homes i li pregunten si era germà del fadri que s'estava a Sant Martí⁵. En respondre que sí, diuen que li comunicui que si no se'n va de la casa *li fumarem los coltots i li matarem lo bestiar*. Els dos desconeguts fan extensives les amenaces a en Joan Riu, per si li passava pel cap d'ajudar el seu germà. Si, en aquest cas, les intimidacions provenien de gent no identificada, no és pas cap desconegut el que escometé el mestre de molins de Berga, Jaume Riu, tot anant pel camí de La Corriu, ... *i quan fui a lo riu, antes d'arribar a la casa dels Molins...* li sorti al pas un home, ...*que segons los senyals penso que era lo fill d'en Bosch i que em digué: Camarada, serieu de vers Berga?, i jo li diguí que sí, i ell digué: Sou vós lo qui haveu fet la mola a La Corriu?* En Riu contesta afirmativament, ...*i ell digué, escoltau, i quan va ser prop, ell em digué fàstics i em digué belitre i em donà una*

⁵ A l'original diu «Sant Matí».

punyada i em tocà al musclo i em tractà de belitre i em digué, què sabia jo de fer molins, i jo li digué que em deixàs passar, per amor de Déu. Tots aquests fets, de transcendència purament local, que, si voleu, no passen més enllà de l'anècdota, els hem citats amb el sol intent d'evidenciar que ultra els malfactors d'ofici, existia també desassossec entre els pagesos, els quals no es veien pas lliures de greuges i amenaces, no ja de bandolers, ans bé del mateix veïnat.

La crida proclamada a la vila el dia 31 de desembre de 1626, que referma les prohibicions anteriors referents a la blasfèmia, fer avalots, tirar escopetades, anar per la vila amb pedrenyals, dagues llargues i altres armes prohibides, si no és en camí *tirat*, etc., compta amb una novetat damunt les altres; la de la fabricació i tinença d'armes, pólvora i projectils; *i per tothom lo Sr. Governador haie manat fer pedrenyals, tenir pólvora i pilotes per servici del Duc, los haien de tenir de aci al dia i festa de Ntra. Sra. de Candeler, que dit dia se farà visura i qui no tindrà dites coses imestes i amanides, s'els exicutarà les penes los posaren aleshores.—Mana lo Sr. Batlle al Sr. Notari que la present crida sia assentada en lo registre i posada al pilar de la plaça, perquè ninguna ignorància pugà allegar i quartí que gordaria que amor ni gratia non haurà.* Les crides eren exposades al pilar de la plaça, on a més hi havia també les mides i mesures oficials de la Cort, llestes i amanides per a comprovar qualsevol frau o infracció.

Després de les Corts fallides de 1626, celebrades a Barcelona, en no voler acceptar els catalans les pretensions reials, la situació anà empitjorant dia a dia i any rera any, fins a desembocar en un estat conflictiu declarat. La insospitada sortida del rei a la matinada del 4 de maig i sense previ avis, després d'un batibull on s'enfrontaren, a les mateixes Corts, amb les espases desembeïnades, el duc de Cardona i el comte de Santa Coloma seguits de llurs partidaris, motivat per dissentiments referents a la votació d'una concessió al rei de 3.300.000 ducats, per més que l'esquirria entre ells venia ja de lluny, deixava els catalans desenganyats i amb poques esperances d'endegar per bon camí els molts problemes que les Corts no havien ni tractat. Els desacords i les suspicàcies entre Madrid i Barcelona eren cada vegada més palesos. Al temps de la crida, desembre de 1626, era virrei de Catalunya el bisbe d'Urgell, Lluís Díaz d'Armendàriz, qui morí pocs dies després, pel gener de 1627, el qual fou reemplaçat per Miquel Santos de San Pedro, bisbe de Solsona. La crida susdita, hauríem d'interpretar-la com un intent del governador del ducat de procurar-se armes i municions per a constrènyer el bandidatge altra

vegada creixent. Malgrat la repressió violenta del duc d'Albuquerque (1616-1619), durant la qual hom penjà els bandolers per dotzenes, la plaga del bandidatge tornava a aixecar el cap amb tanta o més virulència que abans. La relació que fan els batlles de Sisquer, Llinars, Guixers i La Corriu, el dia 22 de febrer de 1627, a més de denunciar-nos la presència de bandits a la comarca, ens dóna el nom de dos d'ells: el Cadell de la Pedregosa —potser afiliat al bàndol cadell— i el Bastard de Fra Maurici. El dia abans, en Cortina de Montcaup que se n'anava de Sisquer, a l'enfoscant, encontrà vuit homes amb ses armes i uns i altres varen dir: *Qui sou? I alçaren sometent los de Sisquer, i los de Montcalp, i Llinars, i La Corriu, i Guixers, tots contra d'ells i lo batlle de Llinars va anar a Sisquer i va trucar a la rectoria i va dir quina gent hi havia haguda aquí, i ell em respongué que era Cadell de la Pedregosa i lo bastard de fra Maurici, i vista la present arribaren tots los batlles amb sa gent i els anaren al darrera tota la nit i no els trobaren, i nosaltres fem la present relació i ells digueren que eren amics i que no eren per a fer mal a ningú.—Lo Sr. Rector em digué que eren dedins la rectoria lo Cadell amb sa gent, i jo, Batlle de Llinars, trobant-me sense gent aní a casa del Garigua, i vai trucar i prengui la gent que trobí, i enrolí la rectoria i la vai fer obrir, i escorcolí tota la rectoria i no trobí ninguna persona d'aqueix, i aleshores hi vàrem anar de darrera amb gent que vingué.* Les partides armades formades per gent habituada a córrer per la muntanya, arribat el moment de perill s'esmunyien com una anguila, i si contaven, com suposem, per por o simpatia, amb la valença d'alguns pagesos, eren ben difícils d'encaçar, i molt més si els que constituïen el sometent feien el ronser, com sembla demostrar-ho el manament de Francesc Guix, batlle dels Castells, conseqüència del qual fou la crida anunciada a la plaça de Sisquer, per Manuel Sanctcliments, *que d'esta hora en avant, a sentir tocar a sometent, tots los vassalls d'essa cr^a i subdits de dit Batlle, aian d'acudir allí on sentiren repicar o sonar la campana, o a casa del Batlle, en pena de tres lliures.* Més d'un membre del sometent deuria fer el sord; l'al·lusió és ben clara. La mesura la prenen deu mesos després (26 desembre 1627) de la visita del Cadell i del Bastard. Molt possible que aquesta o altres partides rondessin per la comarca. Tot i les providències preses, els furts continuaren; si bé hem de reconèixer que, almenys per aquelles rodalies, els delictes no foren de sang, si més no, no n'hem trobat cap de relacionat. L'any 1627, el 6 d'octubre, Bernat Santcliments, batlle de La Corriu, fa

relació d'un robatori de nou sous —tot el que deuria portar a sobre, Vicenç Vilapatzi—, robatori perpetrat per dos homes desconeguts, al terme del Tossal de La Corriu i lloc anomenat el Coll del Penat. L'any 1630 ens brinda una relació ben pintoresca de l'actuació dels lladres en la persona d'un pobre pagès de Llinars, Felip Samsó. Copiem de la declaració que fa a les autoritats de Sant Llorenç: *com dimarts a la vesprada, venint jo de la part de Navés i essent al bosc d'Assoles, me ixqueren dos homes i ells digueren: Posa aquí els diners. I jo diguí que no en tenia, i ells digueren: Desfés-te los calçons i les sabates si és menester i un ganivet que prengueren, i aleshores aqueix se n'anava i l'altre va dir: Porta la capa. I no la hi volguí donar i aleshores un, amb grans polseres, em vingué a prendre la capa, i jo no en coneguí cap, per lo jurament que li n'ha prestat en poder de V. M. No resta ben clar si li van prendre, a més del ganivet i la capa, els calçons i les sabates, o bé que el fet de fer-los-hi desfer fos solament un ardit per veure si s'hi amagava algun diner, però sí que queda ben clar que la figura tradicional del bandoler amb grans polseres, que és la clàssica que ha arribat fins els nostres dies, era ben real i viva, i per altra banda, que el Samsó no portava pas cap diner a sobre, potser per precaució davant la possibilitat d'una escaiença que resultà certa. Aquest any de 1630, sovintegen també els robatoris a cases de pagès, d'aviram i grans. D'una casa de Castelltort, una nit, s'en van emportar sis gallines i un sac de blat, que hi havia catorze o quinze cortans de blat sègol, mesclat amb mill, bo i porgat, sense ser vistos ni oïts pels estadants de la masia, malgrat haver-los espatllat la porta i que el blat fos llevat d'un replà situat a mitja escala.*

Ja a l'any 1628, les collites no deuriem ser massa abundoses i vaticinaven el fatídic decenni començat el 1630, durant el qual els preus del blat assoliren nivells astronòmics. L'onze de gener, per ordre del governador del ducat, Isidre d'Aguilar, donzell de la vila d'Organyà, es fa pública crida, que prohibeix *treure ninguna manera de grans, ço és, forment, blat segalós, ordi, mill, civada, espelta ni altra qualsevol manera de grans, del ducat de Cardona, sots pena que la persona que contraferà a la present pública crida i serà amb testimonis o altrament provat haver contravengut, de vint-i-cinc lliures, moneda barcelonesa, i los animals, amb que portaran semblants grans, perduts; aplicadors dites vint-i-cinc lliures, la tercera part a l'acusador i les altres dos parts, l'una als cofres de sa excelència i l'altra a la cort o ministres que de aquella faran l'execució.* També queda interdit

treure perdius, tota mena de caça i ous. El dia 30 del mes esmentat, hom fa nova crida per a recordar les anteriors sobre portar pedrenyals, tirar d'armes de foc, tirar de daga i espasa, etc.

Una crida, però, interessant, és la del 18 d'abril de 1630. Per manament del mateix governador, Isidre d'Aguilar, *ab so de trompa* una nova crida és divulgada pels carrers de Sant Llorenç. El manament va dirigit a tots els quals tenen finestres a les muralles, que aquelles hauran de tancar dins deu dies del dia de la present pública crida en anant comptadors, ço és, les finestres i finestrons de les sales i de les sales en avall, i forats i espitlleres, de tal manera que no hi pugui passar un home o que haia de fer reixats espessos de ferro en dites finestres i finestrons, forats o espitlleres, en pena de 10 lliures moneda barcelonesa, aplicadores, en cas de contrafosió, als cofres de sa excelència. Tal mesura, fins ara desconeguda, sembla preveure un perfil imminent, en manar tapar o reforçar amb reixats de ferro les obertures que any rera any havien anat obrint els estadants de les cases de la vila ran de muralla, al mur que l'encerclava, per donar llum a les cambres interiors, impossibilitades de fruir-la per altre mitjà. El manament inclou els baixos i la sala del primer pis, situada sempre damunt els obradors i estables a pla de carrer, alçada que, si hi addicionem la profunditat del vall, ens sumarà un total de 7 o 8 metres. Suposem que l'ordre deuria ser general per tot el ducat, i donada potser a Sant Llorenç com a pur tràmit o per precaució, ja que no tenim notícia en aquells anys de cap esdeveniment important a la vila, fora de la misèria que durant mig segle l'affligí, segons notícies que en tenim per altres procedències.

No hem pogut compulsar encara detingudament, per manca d'ocasió, tots els llibres de la Cort. És per aquest motiu que ens trobem amb un buit a mig segle. No sabem si la guerra afectà directament la comarca, encara que personalment creiem que no. No per això les influències indirectes deixaren de sentir-se. Els documents de la Confraria Laical de Ntra. Sra. dels Colls deixen entreveure la situació. Els Priors escriuen, el 15 juny 1641, al seu llibre: *Per a subvenir la urgent necessitat que per vui pateix lo Principat de Catalunya per la causa de les guerres, anant de cadaldia lo enemic marxant per lo Principat, i com vui la vila estiga tan necessitada de no tenir diner per a fer venir i anar a cercar pòlvora i plom i arcabuzos per la defensa de l'enemic, del qual està per avui la terra molt apretada...* hom acorda fer un adjutori de 21 lliures per comprar arcabuzos, pòl-

*vora i plom*⁶. Si, com creiem, la guerra no petjà amb peu destructor la comarca, és ben cert que les dificultats econòmiques foren intenses fins a mig segle. El gran nombre de famílies que retornen al Priorat la clau de la casa on habiten, per no poder pagar el cens d'una gallina a l'any, les contínues reclamacions de censals, deutes, misses celebrades, etc., a les quals contesten els deutors que no poden atendre el deute per manca de diner; la penúria monetària passada per la Confraria dels Colls, sempre tan disposada a la concessió de préstecs, són proves feaents del llastimós estat de la vila, estat que arribà ben bé fins a les primeres dècades després de tombar el mig segle.

Pel gener de 1641, Catalunya canvia la soberania espanyola per la francesa. Mort el cap dels Cardona, Enric, pel juny de 1640, essent virrei per tercera vegada, afectes com eren a la causa espanyola, els Cardona resideixen fora del Principat i llurs béns a Catalunya són segrestats. Si més no, així ho dóna a entendre la crida de 1642, feta per manament del segrestador Francesc de Vilalba: *Ara oiats a tothom. Generalment (...) notificant fem assaber de part i manament del noble sor. don Francisco de Vilalba, senior de les baronies de Monsargastre i del Castell (...) de Gósol i segrestador per la magestat Cristianíssima, Déu lo guarde, elegit i anomenat, del Ducat de Cardona i demés estats i viles i llocs, baronies, jurisdiccions, rendes i qualsevol altres béns i coses que la Duquessa de Cardona i sos fills don Pere i don Vicens d'Aragó, sos fills, en qualsevol manera tenien i posseïen en lo present principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya, que lo dit Sor. lloant, aprobant, ratificant i confirmant les altres crides ja fetes i publicades per lo últim governador de la pnt. vila i son districte, per lo que és estat informat que alguns van i se passegen per dins dita vila aportant pedrenyals i altres armes ja prohibides, que diu i mana a tothom generalment que des del dia present enanant, ninguna persona, qualsevol sie, gose ni presumeque portar pedrenyals, xispes ni dagues llargues dins la vila, ni anar junts més de tres enanant, sots pena de 3 lliures i trenta dies de presó i les armes perdudes./ Item. per lo notable dany que esdevé a la república, de l'abominable menció de nyerros i cadells, per lo dit Sor. Segrestador volent i proveir de remei oportú, diu i mana que ninguna persona, qualsevol que sie, pública ni privadament no es gose titular ni nomenar nyerro ni cadell, ni com a tal aquadrillar-se ni juntar-se amb altres de la facció.*

⁶ Arxiu de la «Confraria Laical de Ntra. Sra. dels Colls». Museu del Patronat de la Vall de Lord. St. Llorenç de Morunys.

*ni tampoc demostrar (...) afecte particular a una part ni altra, a pena de 3 lliures i trenta dies de presó, antes bé, vol que tots viscan units i condunats en pau i amor recíproco com de bons el present pertany./ I perquè totes les dites coses vinguen a notícia de tots, mana lo Sor. Secrestador ésser feta i publicada la present pública crida, per los llocs acostumats de la present vila, guarde qui gordar-li ha./ Don Francisco de Vilalba. Per una banda, Vilalba reconeix que el nomenament de segrestador el deu a sa «Magestat cristianíssima», qui no pot ser altre que Lluís XIII de França. Altrament dóna el nom de república a la forma de govern implantada a Catalunya, quan llevat d'una setmana, al principi de la guerra, durant la qual fou una república independent, la situació catalana, si fa o no fa, continuava essent semblant a l'anterior, malgrat el canvi de sobirania. En la crida susdita, després d'interdir portar armes de foc i dagues llargues, prohibicions sovintejades en les crides dels governadors anteriors, el nou segrestador es despenja amb una mena de prèdica o exhortació moralitzadora, en termes força adequats a ésser llançada des d'una trona. L'antagonisme entre les faccions de nyerros i cadells, no havia estat encara bandejat i espera heure una treva per mitjà de la persuasió, cosa ben difícil d'aconseguir quan el ròssec venia de tants anys i la gent es motejava a si mateixa nyerro o cadell amb un cert orgull. Més aviat creuríem que l'embrollada situació catalana fou causa de nous enverinaments entre partidaris d'uns i altres. Les partides incontrolades, acrescudes amb nous elements desertors de l'exèrcit i afavorides pel desgavell que reporta sempre una guerra, amb tot el seu seguici de desvagats i aprofitadors de la situació, no podia pas ser un remei gaire efectiu. Un nou intent de robatori en quadrilla el trobem l'any 1649. El rector de Llinars, Rnd. Josep Perramon, declara davant la Cort de Sant Llorenç: *que lo vespre de St. Thomàs de l'any 1649, trucaren a la porta de la rectoria de St. Iscle i Sta. Victòria de Llinàs, en vers mitja nit poc més o manco, dos homes amb capes de pastor, amb ses armes a les mans encreuades, ço és armes de foc, dient que aquí havie cinc fadrins que servien al Rei i que els donàs deu ducats a cada un, i responent jo dit rector a ells, diguí que jo estava enpenyat i que no tenia diners i que si volien menjar i beure que jo los ne donaria, i ells digueren que no volien si no diners. I jo, dit Rector, oïda la resposta me'n torní dintre casa, tancant la finestra. Vehent ells aixó me digueren que em capolarien i que em ficarien foc a la palla i (...) ells jo també dintre casa los diguí que jo los ne guardaria que no em ficarien foc al paller, i ells amb veu alta digueren: Vine dins la palla**

que et capolarem a lom a lom. Fiquem-hi foc. I tenint-me jo de no voler-los donar lo que demanavan, me digueren que els donés deu reals, i no volent jo donar-los un ardit, amb crits i que els havia de pagar i que em capolarien, sentí tocar la campana fent senyal als parroquians, i després me són tornats tres vespres a tapar una espitllera de baix, que mira a la porta de la Iglésia. I açó dic i és ver, per virtut del jurament tinc prestat a V.M. sor. Oficial.

La relació és tan explícita i detallada que no cal pas aclarir-la. El rector, salvat pel toc de la campana, en veure que tres nits seguides hi tornaven per a tapar l'espitllera, possiblement per evitar que des d'ella poguessin disparar, agafa por i va a denunciar-ho a St. Llorenç. Això ens fa suposar que moltes d'aquestes intimidacions no deurién ser denunciades, per evitar-se represàlies, si és que la cosa no anava més enllà. Els «cinc fadrins que servien al rei», no deurién ser altres que simples bandolers o desertors que amb la capa de servidors del rei, rondaven per les muntanyes, a la caça de pobres indefensos a qui fer pagar tribut. La mala ratxa del bandidatge encara cuejava. La comarca, pobra per naturalesa, no podia oferir el botí de les terres baixes i segurament no experimentà, amb la intensitat d'aquestes, els efectes de la plaga, però en rebé l'esquitxoteig amb més o menys intensitat. Al 1675 encara aixequen el sometent a La Pedra i a Sisquer, per anar a veure si podien agafar tres francesos fets escàpols del castell de Cardona. Les captures, però, semblen inexistents. Hom no en fa menció de cap.

Finalitzem aquí el nostre breu treball. Un dels tals que hom podria elaborar si s'estudiaven amb atenció els llibres de la Cort, els quals fornirien, sens dubte, prou material per a seguir l'estudi de la vila, en el decurs dels segles XVI i XVII.

MANUEL SEGRET I RIU

*Conservador del Museu del Patronat
Vall-de-Lord, de Sant Llorenç de Morunys.*